

FISKGJUSEN

Naturskyddsföreningen
Alvesta

Nr 53, våren 2018

Gråhäger vid Salen. Foto: Thomas Hedrén

Betydelsen av biologisk mångfald

Inför Biologiska Mångfaldens Dag 22 maj skriver Per Darell personligt om betydelsen av artrika landskap.

Kloster intresserar och engagerar

Årets soppkväll på Kulturkällaren i Alvesta drog fullt hus med föredrag och fototävling.

Alvesta-kretsen firar 50 år

1968 skrevs föreningens första protokoll. 2018 engagerar och påverkar vi mer än någonsin.

Styrelse

Postmottagare

Karin Sahlström
Marieberg
342 34 Alvesta

0472-106 37

Sekreterare

Johan Marand
Mörhult Västregård 1
342 52 Vislanda

076-146 09 36

Kassör

Elisabeth Ebbesson
Växjövägen 51
342 52 Alvesta

0472-134 11

Ordinarie

Per Darell
Rökesvens väg 14
342 34 Alvesta

0472-129 19

Roland Bengtsson
Ölsåkra Slottet
340 37 Torpsbruk

0472-711 13

Suppleanter

Björn Martinsson
Åkarvägen 35
342 33 Alvesta

076-162 21 46

Anna Gilius
Mäster Osbecks väg 4
342 34 Alvesta

070-686 00 68

alvesta.naturskyddsforeningen.se
alvesta@naturskyddsforeningen.se

Program

Vårvandring vid Mellansjön

Söndag 22 april kl 10

Vårvandring med Kojta- och Mellansjöns förening där vi kombinerar det backiga, nyröjda före detta elljusspåret, och det röda spåret som bl.a bjuder på vandring genom gammal tallskog. Medtag gärna fika.

Samling: Välkomstskylten, infart ca 2 km norr om Kojtet vid gula klubbstugan
Kontakt: Per Darell, 072-508 66 86

Bekämpning av invasiva arter

Tisdag och onsdag 15–16 maj, kl 17

Liksom förra året tar vi ett rejält tag vid Sjölyckans fina promenad slinga för att gynna biologisk mångfald och bekämpa de invasiva arterna jättebalsamin och parkslide.

Medtag: Sekator, handskar och hink, samt gärna fikakorg och något varmt att dricka.
Samling: Vid promenad slingans start.
Kontakt: Elisabeth Ebbesson, 0472-134 11

Biologiska mångfaldens dag

Tisdag 22 maj kl 18:30–23

Vi går först i vårång med granspira. Därefter genom kohage, aspdunge och ekhage ner till Mörhultssjön för att titta efter fåglar och lysa efter större vattensalamander. Sedan lyssnar vi med ultradektektor efter fladdermöss. Det går bra att ansluta och avvika som man önskar under kvällen.

Medtag: Stövlar, lupp, kikare, ficklampa, fika
Kontakt: Johan Marand, 076-146 09 36

Bussutflykt till Simlångsdalen

Söndag 27 maj

Läs mer på nästa sida.
200 kr för medlem, 300 kr för icke medlem.
Betalas till Växjö kretsens BG 5158-7178.
Anmälan senast 16 maj till:
alvesta@naturskyddsforeningen.se

Medtag: Fika
Kontakt: Karin Sahlström, 076-627 93 83

Nattvandring med nattskärra

Fredag 1 juni kl 22

I samarbete med Kojta- och Mellansjöns förening. Först grillning vid grillplatsen på Mellansjöns västra sida i väntan på nattskärrans läte. Det bjuds på grillkorv och bröd. Ta gärna med dryck och ev. alternativ till korv.

Samling: Se vårvandringen
Kontakt: Per Darell, 072-508 66 86

De vilda blommornas dag

Söndag 17 juni kl 10

I samarbete med Smålands Flora firas detta i år i Hakatorp, som nyligen blev biotopskydd.

Medtag: Lupp, fika och gärna en flora.
Samling: Allbotorget för ev. samåkning.
Kontakt: Per Darell, 072 508 66 86

Foto: Johan Marand

Cykeltur runt Gåvetorp

Söndag 26 augusti kl 10

Cykeltur till och runt Gåvetorp för att studera intressanta naturtyper och även konst.

Medtag: Fika,
Samling: Allbotorget
Kontakt: Per Darell, 072 508 66 86

Höstvandring runt Kojtasjön

Söndag 16 september kl 10

Höstvandringen går runt Kojtasjön med Kojta- och Mellansjöns förening. En blandning av skogs- och madmark. Vid högt vattenstånd eller blött väder kan stövlar behövas.

Medtag: Fika, stövlar
Kontakt: Per Darell, 072 508 66 86

Alvestakretsen 50 år

NATURVÄN

Det är vår avsikt att i Alvestatrakten bilda en lokalförening (SNF-krets) under Svenska Naturskyddsföreningen.

Föreningens syfte är att värna och vårda vår flora och fauna på det lokala planet, ordna exkursioner, diskussionsaftnar, m.m. m.m.

Du kallas därför till ett upptaktsmöte på Hembygdsgården 2:a vån. i Alvesta, torsdagen den 26/9-68 kl. 19.30.

Tag med andra intresserade och ett glatt humör.

Kostnaden för kaffe står var och en för, vilket får vi hoppas inte avskräcker.

Med Vänlig Hälsning
Lennart Swahn
Gröna G. 2
ALVESTA

Kaffekostnaden avskräckte inte. Kallelse till upptaktsmöte för bildande av Naturskyddsföreningens Alvestakrets.

Det första mötesprotokollet från september 1968 beskriver hur Lennart Swanh hälsar de 15 närvarande samt pressen välkomna och informerar om SNFs lokalavdelnings verksamhet. Efter att en styrelse satts samman, komplett med yrkestitel på samtliga ledamöter, beslutades om ett större upptaktsmöte och minst en exkursion under hösten. Därefter blev det, precis som nuförtiden, kaffe och småprat. Nu är det 2018 och Alvestakretsen firar att i 50 år ha arbetat för att påverka, sprida kunskap och vara en välbehövlig kraft för naturvården i kommunen.

I vårens och sommarens program vill vi gärna lite extra uppmärksamma dagsutflykten till Björkelund i Simlångsdalen, som vi gör tillsammans med Växjö-kretsen. Björkelund är Halmstadkretsens fastighet vid Fylleån med en mångfald av vackra miljöer: skog, våtmark, hed, äng och naturbetesmark. Vår guide är biolog Ebba Werner, fokus är på biologisk mångfald.

Den 22 maj är Biologiska mångfaldens dag, och i år har vi en särskild kvällsexkursion med fokus på artrikedom och dess betydelse.

Följ gärna det senaste på hemsidan, med kommer uppdateringar om pressmeddelanden, yttranden, aktiviteter och annat. Nästa nummer av Fiskgjusen blir ett specialnummer om det fantastiska trädet ek.

Styrelsen

Tal, bild och musik. Harald Petersson höll ett uppskattat föredrag om Klosters röstskola.

Kloster engagerar och intresserar

Årets soppkväll på Kulturkällaren i Alvesta hade temat Kloster och drog fullt hus

Måndagen den 29/1 2018 hölls på Kulturkällaren i Alvesta en föreläsning-, sång- och soppkväll, "Kloster, ett paradis för sång-fåglar". Naturskyddsföreningen i Alvesta arrangerade aftonen i samarbete med Benestads hembygdsförening och Alvesta kommun.

KLOSTERS RÖSTSKOLA

Harald Petersson berättade om Klosters röstskola, ett föredrag med många historier och kul detaljer om människorna, verksamheten, byggnaderna och musiken. Harald talade också om sitt eget engagemang

Gamla ekar är en av de artrikaste miljöer vi har i Sverige, och även den miljö i vilken vi har flest rödlistade arter.

och arbete för området. Bland publiken fanns flera med egna minnen och upplevelser från Kloster.

Minnet av Klosters röstskola gjordes än mer levande genom musik och sång framförd

av Josephine Hall och Sven Rydgård, med bl.a. visor av Åke Nygren, som också var del i att leda röstskolan.

EKENS MÅNGFALD

Kvällens andra föredrag var Per Darell som berättade om Klosters natur, de gamla ekarnas biologiska mångfald, fågellivet och geologin.

Per berättade också om de mer sentida strandskogarna och uppkomsten av nya ekosystem efter sjöns sänkning.

VID SALENS STRAND

Under kvällen serverades soppa från Café St. Clair, och pristagare i Naturskyddsföreningens och Alvesta kommuns fototävling "Vid Salens strand", presenterades. Vinnare blev Thomas Hedrén från Gemla som i sina bilder fångat natur, ljus och känsla vid Salens stränder.

Ungefär 75 personer kom till Kulturkällaren denna kväll.

Text och foto: Johan Marand

Thomas Hedrén. Vinnare av 2017 års fototävling "Vid Salens strand".

Den biologiska mångfaldens betydelse

Den 22 maj är det den biologiska mångfaldens dag. Det har aldrig varit viktigare att förstå olika arters roll i ekosystemen och vikten av att hejda pågående utrotning.

Tyist vår av Rachel Carson gavs ut 1963 och väckte en generation om hur vi påverkade vårt jordklot globalt med gifter. Boken angreps häftigt av större delen av USAs kemisk-tekniska industri. Jag engagerade mig under 70-talet för att uppmärksamma och hindra användning av giftiga kemiska ämnen. Viktiga ord var fenoxisyror, bly, DDT... listan fortsätter idag.

Mitt intresse för biologisk mångfald kom ganska plötsligt, som ett uppvaknande i slutet på 1980-talet. Jag var på en konferens där en biolog, Torbjörn Ebenhard, som idag jobbar på Centrum för biologisk mångfald, berättade om artutrotning på jordklotet och dess orsaker. Biologisk mångfald myntades 1985 och dess vetenskap är alltså mycket ung.

MAMMUTAR I SVERIGE

Jag läste också en annan bok, "Sista paret ut" av Olli Järvinen och Kaarina Miettinen. Boken berättar hur människan genom jakt utrotat jättehjort, ullhåring noshörning, mastodont, mammut och uroxe. Det är fantastiskt att tänka sig

Hotad och försvunnen Den rödlistade mindre bastardsvärmaren ses ofta på ängs- och åkervädd. Andra bilden: Martha, den sista vandringsduvan.

mammut här i Sverige för 13 000 år sedan, och i Estland så sent som för 10 000 år sedan. Klimatförändring och andra faktorer har också bidragit, men kan inte förklara den drastiska utrotning som skedde efter istidens slut. Nedisningar och mellanistider hade skett tidigare, men inte med så dramatiska följder. Överdimensionerad jakt avgjorde dessa arters snabba försvinnande.

VANDRINGSDUVAN

Bokens exempel om vandringsduvan i USA är ändå det som etsats sig fast mest i mitt medvetande.

Vandringsduvan uppträdde i ofattbart stora flockar, vilkas ankomst ledde till en livlig jaksäsong. En kunnig ornitolog noterade i början på 1800-talet en sammanhängande flock som mätte 300 km i längd och förmörkade solen under fyra

Bebyggelsens utbredning i Nordamerika förändrade naturen så våldsamt att kontinentens talrikaste fågel, vandringsduvan, utrotades.

ur boken *Sista paret ut*

timmar. Uppskattningsvis fanns miljarder fåglar. Under häckningsperioden fällde man träden (ek och bok) och slaktade ungarna. Så sent som 1873 jagades 300 ton per månad, vilket gav levebröd åt ca 5 000 professionella duvjägare. 1893 var den så sällsynt att det inte lönade sig att jaga längre. Sista individen vandringsduva dog i en djurpark 1914.

Utöver jakt fanns faktorn att skogsarealen minskat drastiskt. Arten behöver leva i stora kolonier för att kunna genomföra lyckad häckning.

DEN EKOLOGISKA VÄVEN

Biologisk mångfald handlar om utvecklingen av livet på jorden under 2 miljarder år, i alla dess former och alla dess delar, i en stor ekologisk väv. Den har skapat syre i luften och stora bergskedjor. Den ger mänskligheten rent vatten, föda, husrum och bränsle. Fantasi och skönhet. Men inom vetenskapen talar man nu om den sjätte massutrotningen i jordens historia, den här gången orsakad av människan.

GILLA NATUREN

Att mitt främsta kunskapsområde är mossor är mest en slump, jag är minst lika intresserad av t.ex. större djur och insekter. Det handlar inte

bara om att kryssa observationer av arter, det verkligt intressanta är vad arten talar om. En moss, insekt, eller fågel "berättar" hur den och dess livsmiljö mår. Att se dessa samband mellan olika arter, eller arter och deras miljöer, är väldigt spännande.

Ett fantastiskt exempel är hur en kollaps i beståndet av gamar i södra Asien (99,9 % försvann p.g.a. läkemedlet Diclofenac) ledde till en ökning av förvildade hundar med ca sju miljoner, vilka i sin tur uppskattas ligga bakom ca 48 000 människors död genom rabies.

Mindre dramatiska samband här hemifrån är t.ex. björk, som är värdväxt för många insekter, t.ex. björksplintborre

Björkens mångfald. En björk med hål från björksplintborre. På fnöskticken kan man träffa på bl.a. trägnagare, svartbaggar och tickgnagare.

som i sin tur är viktig föda för hackspettar. Björken är också värd för ca 90 olika tickor (svampar). Dessa i sin tur är värd för många insekter.

Nötskrikan som samlar ekollon och sprider därmed trädet, humlor och bin som pollinerar blommor och fruktträd, svampar ger träd vatten och mineral i utbyte mot socker, insekter tar med sig svamp till sina barnkammare som föda åt larver, myror dricker socker av bladlöss...

Så fyll skog och jordbruksmark med liv! Med bra brukningsmetoder går det att hejda den nuvarande snabba artutrotningen.

MER LÄSNING

Tidningen BIODIVERSE ges ut av Centrum för biologisk mångfald och har många intressanta artiklar i ämnet. Finns att läsa gratis på nätet, www.biodiverse.se.

Text och foto: Per Darell
Bild på vandringsduva: Wikimedia

Hotade och utdöda fåglar

Tabellerna visar några exempel på fåglar som dött ut eller är hotade i Kronobergs län.

Utdöd fågelart	R	N
Blåkråka	X	X
Brushane	X	
Dubbelbeckasin	X	
Härfågel	X	X
Mellanspett	X	X
Ortolansparv	X	
Pilgrimsfalk	X	
Rapphöna	X	
Svart stork	X	X
Vitryggig hackspett	X	

R: Regionalt utdöd
N: Nationellt utdöd

Fågelart hotad i rödlistan
Berguv
Brandkronad kungsfågel
Brunand
Gråtrut
Gulspurv
Hussvala
Kungsfiskare
Rosenfink
Stare
Sånglärka
Sävspurv
Tornseglare
Ärta

Text: Per Darell
Foto: Johan Marand

Hussvala. På rödlistan som VU (sårbar).

Tänkvärda siffror

25-40 % Den del av planetens primärproduktion (den energi som växterna fångar och som all biodiversitet är beroende av) som konsumeras av människor och boskap.

Hotade på rödlistan:

25 % av däggdjuren

41 % av amfibierna

13 % av fåglarna

Om man räknar i ren vikt skulle **97 %** av världens landlevande ryggradsdjur vara människor och boskap, **3 %** skulle vara vilda djur.

Tankeexperiment. Några utrotningshotade djur och några orter med motsvarande mängd invånare som individer av arten.

- Gepard, Haparanda 6 674 inv
- Tiger, Krylbo 4 000 inv
- Snöleopard, Flen 6 590 inv
- Vattenbuffel, Askersund 4 000 inv
- Svart gibbon, Färgelanda 2 000 inv
- Javanoshörning, Rosenhill 58 inv
- Lejon, Nyköping 31 395 inv
- Sumatranoshörning, Johannesburg 100 inv

Honungspåsen. I vårrängen kan vi se på granspira och jungfru Marie nycklar på väg upp.

Mångfaldsafton

Naturskyddsföreningen i Alvesta bjuder den 22 maj in till Mörhult och en kväll i biologiska mångfaldens tecken.

Kulturlandskapet skapar goda förutsättningar för biologisk mångfald. Ängar och hagar hävdades med lie och bete under långa tidsperioder, och de delar som undsluppit omställningen till ett nutida konventionellt jordbruk är ofta artrika, varierade miljöer.

I Mörhult utanför Vislanda finns både miljöer som är rester av ett äldre kulturlandskap, och andra som uppkommit till följd av mer

sentida mänsklig aktivitet. På biologiska mångfaldens dag kommer vi besöka några av dem.

Först går vi i vårräng med bl.a. stor förekomst av granspira, ett resultat av lång tids hävd genom slåtter och bete. Vi tittar sedan på livet i hagmarken och ett numera alltför sällsynt skogsområde med asp, frekvent besökt av hackspettar som gröngöling, mindre hackspett

“
Granspirans bundenhet till magra och traditionellt hävdade fodermarker har medfört en stark tillbakagång under de senaste decennierna.

Artdatabankens Artfakta

och spillkråka. Efter ett besök i en hage med ek och hassel går vi ner till Mörhultssjön och dess strandskog för att spana efter fåglar, t.ex. svarthakedopping.

Sjön är fisktom p.g.a. att den sänkts och utgör istället ett viktigt område för större vattensalamander, som enligt Artdatabanken genom sina specifika miljökrav har stort signalvärde för biologisk mångfald. Förhoppningsvis kan vi få syn på några genom att lysa.

Kvällen avslutas med att lyssna efter fladdermöss med ultradetektor.

Text och foto: Johan Marand

Fräsch på riktigt-gruppen (Sonja, Solveig, Ingrid, Catharina och Karin) letar efter miljövänliga produkter i Alvestatrakten och har lite konsumenttips.

GUPPYFRIEND

"Guppyfriend" är en finmaskig tvättpåse med dragkedja, tillverkad av återvunnet material. Den används vid tvätt av syntetplagg som t.ex. fleece-tröjor. Det lossnar alltid fibrer från plaggen och dessa kan till stor del fångas upp inuti påsen. När tvätten är klar tas plagget ut och microplastfibrerna är samlade som damm i påsen. Detta kastas i soporna, ej i toalettstolen!

Textilfibrer är väldigt små och reningsverken har svårt att samla upp dem. De följer alltså med det renade vattnet ut i åar, sjöar och hav. Väl ute i vattnet kan de ätas upp av vattenlevande organismer. Textilfiber från naturmaterial som t.ex. ull, bomull och hampa lossnar också vid tvätt, men dessa bryts fortare ner. Guppyfriend säljs på flera ställen, t.ex. Filippa K, Naturbolaget och Haglöfs och kostar ca 300 kr.

FRÅGA OM FÄRG

Hjortsberga Måleri i Alvesta har Svanenmärkta produkter av olika slag, t.ex. lackfärger och utomhusfärger. Att varan är miljömärkt står på hyllan, vid prislappen.

Plastfärg kan vara Svanenmärkt, men t.ex. linoljefärger är inte Svanen-märkta, så detta är inte helt enkelt! Mitt bästa råd: Fråga personalen, de visar och förklarar mer!

#fräschpåriktigt

naturskyddsforeningen.se/basta-markningarna

Miljömärkt. Bra Miljöval har tuffa krav. De granskar att innehållet inte stör hormoner, ger kontaktallergi eller är dåligt för miljön.

Fräsch på riktigt i Alvesta

Det är inte helt enkelt att vara miljömedveten konsument, men det finns lite att titta efter

PÅ ICA I MOHEDA

ICA Grytan i Moheda har elektroniska prisetiketter på hyllkanten och inget som direkt visar miljömärkning, men vi hittade:

- Fast tvål: Urtekram (Ecocert).
- Flytande tvål: Neutral och Bliw (Svanen).
- Duschtvål: Ica (Ecocert).
- Schampo: Urtekram, Neutral (Svanen).
- Balsam: Neutral (Svanen)
- Tandkräm: Vademecum (Ecocert), Zendium (Svanen).

EKOSMINK

Johanne i Växjö har Ecocert-certifierat smink från Zao. Det finns nagellack, mascara m.m.

Här finns också mandelolja från MacUrth, som innehåller inget annat än just olja från mandel.

Text: Solveig, Ingrid och Karin

Nästa nummer

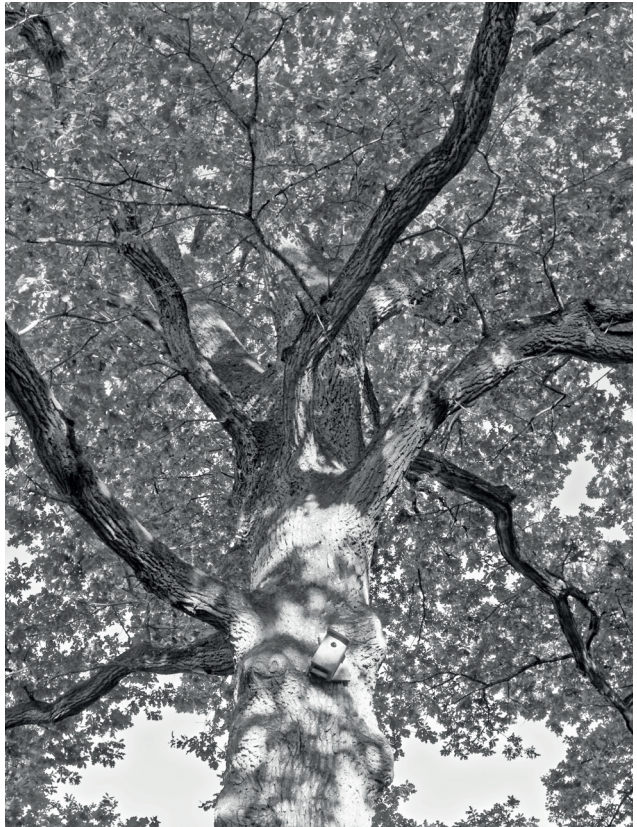
Höstens nummer av Fiskgjusen blir ett specialnummer om trädet ek. Gamla ekar är en av de artrikaste miljöer vi har i Sverige, och även den miljö i vilken vi har flest rödlistade arter. Ca 1 500 arter är mer eller mindre beroende av ek (varav enbart skalbaggar ca 500 olika arter).

Äldre ekar har hålrum, kala vedytor, mulm och håligheter som kan vara hemvist för fladdermöss, ekorrar, fåglar, grodor och insekter. På äldre ekars skrovliga bark växer en rad olika lavar och mossor. Insekter lever av bladen, i veden och i rötterna. Viktiga svampar är vedlevande tickor som bryter ner trädet och skapar hålrum och mulm.

Bara i Alvesta tätort finns ett imponerande ekbestånd med närmare 600 ekar över 100 cm i omkrets, varav 70 jätteeakar. Träd med diameter över 80 cm är klassade som naturvårdsträd och träd över 1 m i diameter är jätteträd (särskilt skyddsvärda träd).

Följ med in i ekens värld i nästa nummer av Fiskgjusen.

Text: Per Darell
Foto: Johan Marand

Sparbanken Eken

Med bidrag från Skatelövs och Västra Torsås Sparbanksstiftelse

Foto: Thomas Hedrén

Var med och påverka de stora miljöfrågorna

Naturskyddsföreningen är en ideell miljöorganisation. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, skapar lösningar samt påverkar politiker och myndigheter såväl nationellt som internationellt.

Dessutom står vi bakom världens tuffaste miljömärkning Bra Miljöval.

Bli medlem genom att fylla i formuläret på www.naturskyddsforeningen.se eller skicka ett SMS med "MEDLEM" till 72900.

Medlemskapet kostar 24 kr/månad eller 295 kr/år. Är du under 26 år kostar det 16 kr/månad eller 195 kr/år (då ingår även medlemskap i Fältbiologerna). För hela familjen kostar det 30 kr/månad eller 365 kr/år.

Du gör en viktig insats för miljön genom att bli medlem!

Naturskyddsföreningen
Alvesta